

De tussenbalans opgemaakt

AUTEURS

Jeroen Klijs, Diana Korteweg Maris en
Daniek Nijland

Mede naar aanleiding van 'Perspectief 2030' en het advies 'Waardevol toerisme' van de Raad voor de Leefomgeving en infrastructuur is het werken aan de juiste balans tussen de lusten en lasten van toerisme de afgelopen jaren centraal komen te staan in bestemmingsmanagement. Veel regio's zijn daarom op zoek naar manieren waarop de balans van een bestemming gemeten kan worden. Daar is inmiddels het nodige over geschreven. Denk bijvoorbeeld aan de weegschaal die is ontwikkeld door het Data & Development Lab (DDL) en de doughnut destination van Hartman en Heslinga. Er is dus al veel denkwerk verricht over balans en de factoren die daarin een rol spelen, maar daadwerkelijke metingen hebben in Nederland nog maar nauwelijks plaatsgevonden. Bij meten komt het aan op het kiezen van relevante indicatoren en het verzamelen van de benodigde data. In Zeeland, Zuid-Holland, maar ook internationaal worden hier op het moment stappen in gezet. Dit artikel neemt u mee in de laatste inzichten, zodat ook andere bestemmingen hier hun voordeel mee kunnen doen.

De DDL weegschaal

In 2022 is onder de vlag van het DDL een methode ontwikkeld voor het meten van de balans van bestemmingen. Centraal in die methode staat de weegschaal, met een impactzijde en een draagkrachtzijde. Elke zijde kent verschillende onderdelen met bijbehorende indicatoren. Deze twee zijden wil je als bestemming zo veel mogelijk 'in balans' houden: de toeristisch-recreatieve druk en de daaruit voortvloeiende impact zouden moeten passen binnen de draagkracht van de bestemming, zowel per deelonderwerp als integraal. Het DDL heeft voor elk onderdeel van balans mogelijke indicatoren met bijbehorende databronnen op een rij gezet.

Figuur 1. Weegschaalmodel (DDL, 2022)

De DDL-weegschaal getest in Zeeland

In Zeeland heeft HZ Kenniscentrum Kusttoerisme de DDL-weegschaal (zie figuur 1) als uitgangspunt genomen en getoetst in hoeverre deze in de praktijk geschikt is om de balans van Zeeuwse bestemmingen te meten. Samen met de kustgemeenten Noord-Beveland, Schouwen-Duiveland, Sluis en Veere en mede gefinancierd door de provincie Zeeland is hiermee in 2024 volop geëxperimenteerd.

Zoektocht naar best bruikbare indicatoren

Als eerste stap in dat experiment heeft HZ Kenniscentrum Kusttoerisme zo'n 100 indicatoren die in de DDL-weegschaal als voorbeeld werden benoemd, getoetst op basis van een aantal criteria:

- Beschikbaarheid. De praktijkervaring leert dat balans sterk verschilt op lokaal niveau. Het is dan ook noodzakelijk om tenminste op gemeentelijk niveau over data te beschikken. In hoeverre zijn data op gemeenteniveau beschikbaar voor deze indicator en hoe makkelijk is data te verkrijgen als het gaat om tijd en kosten?
- Causale relatie met toerisme. In hoeverre meet een indicator een directe oorzaak-gevolg relatie met toerisme? Er zijn bijvoorbeeld veel indicatoren die inzicht geven in het directe belang van toerisme voor de economie (zoals het aandeel T&R banen in de totale werkgelegenheid), maar het is een stuk lastiger om een indicator te ontwikkelen die inzicht geeft in de eventuele relatie tussen toerisme en criminaliteit.
- Veelzeggendheid voor balans. Hoe waardevol of essentieel is een indicator om te komen tot een oordeel over balans? De toeristische intensiteit en dichtheid zijn erg veelzeggend, terwijl het absolute aantal bedrijven veel minder zegt.
- Vergelijkbaarheid. In hoeverre zijn voor een indicator data voor andere regio's in Nederland beschikbaar en/of te verzamelen? Sommige regio's hebben zeer veel data beschikbaar, andere heel weinig. Maar een vergelijking is van belang bij het interpreteren van de data.

Op basis van deze toetsing heeft HZ Kenniscentrum Kusttoerisme een voorselectie van indicatoren gemaakt. Voor deze indicatoren zijn de data voor vier kustgemeenten verzameld. Vervolgens zijn werksessies georganiseerd met beleidsmedewerkers vanuit verschillende expertisevelden. Daarin is besproken welke indicatoren zij het meest veelzeggend vinden, of deze indicatoren helpen om uitspraken te doen over de balans van hun bestemming en of er nog indicatoren missen. Op basis van deze stappen zijn 20 indicatoren als best bruikbaar benoemd (zie tabel 1) ¹. Een aantal hiervan zijn nieuw of aangepast ten opzichte van de indicatoren zoals voorgesteld door het DDL.

De resulterende set indicatoren geeft echter een verre van compleet beeld van alle aspecten van impact en draagkracht, zoals genoemd in de DDL-weegschaal. Vooral het grotendeels ontbreken van indicatoren op het ecologische vlak is een belangrijk gemis. Het is op basis van deze indicatoren dan ook nog niet mogelijk om een volledig oordeel te vormen over balans. Wel zeggen de betrokken gemeenten dat zij nu veel meer inzicht hebben in de omvang en impact van toerisme op hun bestemming. Ook waren de werksessies met hun collega's uit andere beleidsdomeinen waardevol voor het erkennen van de invloed van toerisme op veel onderdelen van de omgeving.

Knelpunten bij het meten van balans met de weegschaal

Het is in Zeeland dus niet gelukt om de DDL-weegschaal volledig te vullen en op die manier balans te meten. Wat waren daarvoor de belangrijkste redenen?

- Het gebrek aan data staat de daadwerkelijke toepassing in de weg.
- De veelheid van onderwerpen maakt het geheel bijzonder complex. Het idee om te komen tot één eindoordeel over balans doet geen recht aan deze complexiteit. Ondanks de samenhang tussen alle elementen van de weegschaal zijn de onderwerpen één op één nauwelijks aan elkaar te relateren. Want hoe verhoudt ecologische impact zich tot psychologische draagkracht? En

1 Alle stappen in het proces en alle bevindingen zijn bijeengebracht in een uitgebreide methodologische rapportage, deze is op te vragen bij HZ Kenniscentrum Kusttoerisme: kenniscentrumtoerisme@hz.nl

Omvang toerisme en recreatie	Economisch	Sociaal-maatschappelijk	Ecologisch
Aantal toeristische overnachtingen	Totale toeristisch-recreatieve bestedingen	Aantal vestigingen detailhandel per 1.000 inwoners	Energieverbruik van de sector horeca per gemeente
Aantal vrijetijdsactiviteiten van eigen inwoners	Totale inkomsten toerisme-gerelateerde belastingen (lokaal)	Aantal horecavestigingen per 1.000 inwoners	
Aantal dagbezoeken	Omvang van directe werkgelegenheid	Steun voor toerisme bij inwoners	
Aantal slaapplekken per 1000 inwoners	Aandeel T&R banen in totaal aantal banen	Weging voor- en nadelen toerisme door inwoners	
Aantal overnachtingen per inwoner		Ervaren overlast van toerisme door inwoners	
Ruimtegebruik toerisme en recreatie in totale oppervlakte gemeente		Mening inwoners over aantal bezoekers in de gemeente	
Slaapplaatsbezettingsgraad toeristische verblijfsaccommodaties			
Toeristische en recreatieve dichtheid (in relatie tot oppervlakte)			
Aandeel gebouwen met logiesfunctie t.o.v. gebouwen met woonfunctie			

Tabel 1. Huidige best bruikbare indicatoren op gemeentelijk niveau, op basis van databeschikbaarheid en relevantie volgens onderzoek in Zeeland

hoe weeg je economische impact ten opzichte van fysieke draagkracht?

- Een aantal onderwerpen in de weegschaal zijn ook weer onderverdeeld in een hele reeks sub-onderwerpen die er op zich óók allemaal toe doen en die inhoudelijk sterk verschillen. Zo valt onder fysieke draagkracht bijvoorbeeld zowel de capaciteit van nutsvoorzieningen als die van de vervoersinfrastructuur en die toeristische accommodaties. Het is eigenlijk niet mogelijk om deze onderwerpen samen te nemen en zo te komen tot één totaaloordeel over fysieke draagkracht. Om recht te doen aan het belang en de diversiteit van de verschillende sub-on-

derwerpen, is het wellicht beter om de indicatoren op zichzelf te laten staan, zoals bijvoorbeeld het CBS in de Regionale Monitor Brede Welvaart heeft gedaan².

- Het blijkt vrijwel onmogelijk om kwantitatieve grenswaarden te bepalen. Het is niet mogelijk om te stellen dat bij waarde X op indicator A sprake is van balans of disbalans. De interactie tussen de verschillende indicatoren en de lokale context spelen hierin een te grote rol. Ook het wegen van positieve versus negatieve impacts is niet eenvoudig te kwantificeren, omdat impacts geheel verschillend van aard zijn en niet tegen elkaar kunnen worden weggestreept.

.....

2 Zie <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/regionale-monitor-brede-welvaart>.

Bovendien kunnen impacts terechtkomen op verschillende plekken of bij verschillende groepen stakeholders.

Dit leidt tot de overkoepelende conclusie dat de data voor de gekozen indicatoren vooral moeten worden gezien als startpunt voor een kwalitatieve beoordeling door experts. Alhoewel het principe van de DDL-weegschaal hiervoor een goed denk-kader vormt, is ook duidelijk dat de set van indicatoren te veelomvattend is en te divers om een leidraad te zijn voor het daadwerkelijk meten en beoordelen van balans. Het ligt daarom voor de hand om te komen tot een set van kernindicatoren, die de meest essentiële onderwerpen vanuit de weegschaal adresseert.

Een goed bruikbare set van kernindicatoren, heeft idealiter de volgende kenmerken:

- doen gezamenlijk recht aan de verschillende aspecten van balans;
- zijn ten minste meetbaar op gemeenteniveau;
- bieden de mogelijkheid tot langjarig meten;
- zijn vergelijkbaar met andere gemeenten in de provincie en daarbuiten;
- kunnen in zekere mate beïnvloed worden door (beleids)maatregelen.

Via Zuid-Holland naar internationale voorbeelden van dashboards met indicatoren

In lijn met de gedachte om te komen tot een set van kernindicatoren werkt een consortium van partijen – bestaande uit Erasmus UPT, CELTH, Bureau BUITEN en Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd – in opdracht van de provincie Zuid-Holland aan het ontwikkelen en testen van een algemeen toepasbare methode voor het in kaart brengen van balans. Beoogd eindresultaat is een dashboard met de meest relevante indicatoren. Daarbij wordt voortgebouwd op de opgedane kennis met betrekking tot de DDL-weegschaal en de doughnut destination en wordt ook

gekeken naar internationale voorbeelden van toeristische dashboards.

Het werk in Zuid-Holland is nog in volle gang. Alhoewel het eindresultaat nu nog niet gepresenteerd kan worden, zijn de bevindingen op basis van een vergelijking van dashboards zoals die internationaal gebruikt worden, in deze fase al wel relevant om te delen. Doel daarvan was om voorbeelden te verzamelen van relevante indicatoren en manieren waarop deze gepresenteerd worden om de discussie over balans te faciliteren.

Aanpak vergelijking dashboards

De dashboards zijn gevonden door in Google de volgende zoektermen te gebruiken: “Tourism Destination Dashboard”, “Tourism Destination Dashboard Impact” en “Tourism Destination Dashboard Balance” en, voor elke van deze zoektermen, de eerste 100 vermeldingen te controleren op relevantie. Er is gezocht naar dashboards waarin meerdere toeristische indicatoren zijn samengebracht in een overzichtelijk geheel³, dat regelmatig geüpdatet wordt⁴ en waarvoor online voldoende informatie terug te vinden is om te kunnen beoordelen op relevantie⁵. Gevolg van de gekozen zoekstrategie is dat alleen dashboards zijn meegenomen waar Engelstalige informatie over te vinden is.

Resultaten vergelijking dashboards

Tabel 2 geeft weer naar welke dashboards gekeken is. De kolom “wijze van vergelijken” laat zien dat het in veel dashboards mogelijk is om individuele indicatoren over de tijd en tussen regio’s te vergelijken (oranje gekleurd).

Oordelen of een bepaalde score op een indicator veel of weinig is, en wat dat dan betekent (voor balans), worden in de dashboards aan de gebruikers zelf gelaten. Grens- of signaalwaarden (een waarde waarboven of waaronder er een probleem zou kunnen ontstaan) zijn in geen van de dashboards opgenomen.

In de kolom “Visualisatie indicatoren” gaat het er om of en hoe het dashboard denken over balans

- .....
- 3 Dus **niet** een enkele statistiek op een meer algemene website/in een algemeen databestand en ook **niet** het afzonderlijk openen/downloaden van losse toeristische statistieken.
  - 4 Dus **niet** een eenmalig rapport en ook **geen** statische website.
  - 5 Een beperkt aantal commerciële dashboards is hierdoor afgevallen.

faciliteert door visueel indicatoren naast elkaar te zetten, in bijvoorbeeld een scorecard, regressie of spindigram. Bij losse indicatoren staan de indicatoren naast elkaar en is het aan de gebruiker om na te denken over verbanden. De dashboards waarin het verband tussen indicatoren wordt gevisualiseerd zijn oranje gemarkeerd, zijnde als interessant voorbeeld. Hieruit blijkt dat er maar een paar dashboards zo zijn ingericht dat de gebruiker makkelijk indicatoren uit de verschillende domeinen (bijvoorbeeld uit het economische en sociaal domein) naast elkaar kan zetten, om zo de discussie te faciliteren en uitspraken te doen over balans. In veel van de dashboards worden de indicatoren uit een bepaald domein (economisch, sociaal, ecologisch) wel bij elkaar gezet. Ze faciliteren daarmee enigszins het kijken naar balans binnen zo'n domein.

De kolom "domeinen, sub-domeinen, indicatoren" laat zien welke indicatoren in het dashboard opgenomen zijn. Oranje zijn de dashboards waarbij gekozen is voor een brede benadering met indicatoren uit meerdere domeinen. Uit de analyse blijkt dat in het overgrote deel van de dashboards sterk de nadruk ligt op aantallen bezoekers en economische impacts. Denken over balans komt hier dus nog niet echt tot uitdrukking. Er zijn 9 dashboards die breder zijn ingestoken, waarbij er wel aandacht is voor economische, sociale en ecologische aspecten van toerisme.

In de dashboards is verder veelal gekozen voor indicatoren met een vrij directe relatie met toerisme. Dit is logisch voor de dashboards waarin de nadruk ligt op aantallen en economische impacts, maar ook in de breder ingestoken dashboards wordt overwegend gekozen voor indicatoren waarbij de verbinding met toerisme redelijk eenduidig is. Er zijn enkele uitzonderingen. In het Dashboard Staat van Bestemming Nederland is bijvoorbeeld "Kwaliteit van leven" opgenomen. Hoe bewoners deze kwaliteit ervaren wordt bepaald door vele factoren. Toerisme is er daar maar één van. Over het algemeen is er voor dit soort indicatoren geen plek in de dashboards.

Feiten, zoals data over toeristisch-recreatieve druk zijn objectief en kwantificeerbaar. Ze geven een duidelijk beeld van de daadwerkelijke situatie. Daarentegen is de perceptie van betrokkenen subjectief en wordt deze beïnvloed door persoonlijke

ervaringen en emoties. Dit sentiment, zoals de perceptie ook wel genoemd, is van groot belang wanneer gesproken wordt over balans op een bestemming. Door deze twee aspecten te vergelijken, kan inzicht worden verkregen in hoe betrokkenen de invloed van toerisme en recreatie ervaren en hoe dit afwijkt van de objectieve realiteit. Voor inzicht in balans lijkt inzicht in feiten én sentiment nodig. Het valt echter op dat er in de internationale dashboards maar weinig aandacht is voor sentiment. Bewonerssentiment (hoe bewoners aankijken tegen toerisme) wordt, voor zover kon worden nagegaan, alleen in de dashboards van Rove heel expliciet genoemd. Bezoekerssentiment (hoe bezoekers aankijken tegen aan het toeristisch aanbod) komt wel veel vaker terug – bijvoorbeeld gemeten op basis van reviews. Het sentiment van andere betrokkenen wordt überhaupt niet genoemd. Het ontbreken van sentimenten in deze dashboards wordt waarschijnlijk ingegeven door het feit dat voornamelijk gewerkt wordt met data die makkelijk uit reeds beschikbare kwantitatieve bronnen gehaald kunnen worden.

Hoewel er enkele dashboards zijn die landelijke of zelfs internationale data samenbrengen, wordt als schaalniveau overwegend gekozen voor dat van de regio. En dan specifiek de regio's waarvoor, gegeven administratieve grenzen, reeds data beschikbaar zijn. Dit is echter niet per se het niveau waarop een bestemming een analyse van balans zou willen uitvoeren. De ervaring uit Zeeland leert dat de data bij voorkeur op lokaal niveau beschikbaar zijn, omdat de impact van toerisme lokaal sterk kan verschillen. Dashboards met data op nationaal of internationaal niveau worden daarom niet zozeer als relevant voorbeeld beschouwd.

Gebaseerd op het aantal oranje vakken zijn, van de publieke systemen, vooral het EU Tourism Dashboard en het SmartCulTour platform (hoewel in deze laatste slechts 6 landen zijn opgenomen) interessant – vanwege de breedte van de opgenomen indicatoren en de uitgebreide analyse en visualisatiemogelijkheden die de gebruiker geboden worden. Er zijn ook een aantal interessante commerciële dashboards, zoals bijvoorbeeld het Destination Resilience Platform, het Tourism Impact model van Arctur D.O.O. en Destination Insights van Rove.

Vanuit deze internationale voorbeelden en vanuit de opgedane kennis in eigen land zal het eerdergenoemde onderzoeksconsortium begin 2025 een set met kernindicatoren samenstellen, die bijeengebracht worden in een dashboard voor bestemmingen in Zuid-Holland. Ook Zeeland zal deze inzichten benutten in de volgende onderzoeksfase.

Van indicatoren naar beleidsontwikkeling

De simpel klinkende term 'balans' – balans tussen lusten en lasten, balans tussen druk en draagkracht – heeft een forse zoektocht ontketend. Deze zoektocht is zeker nog niet afgerond. Op basis van bovenstaande kunnen de volgende tussentijdse conclusies over het meten van balans worden getrokken.

- Noodzaak van kernindicatoren voor beleidssturing: Een grote verscheidenheid aan indicatoren bemoeilijkt het meten van de balans. Een goed geselecteerde set kernindicatoren biedt overheden een bruikbaar instrument voor het volgen en bijsturen van toerisme-impact. De signaalfunctie die uitgaat van deze indicatoren is aanleiding voor een meer diepgaande beschouwing en/of ingrijpen. Mogelijk leidt de totstandkoming van zo'n set kernindicatoren ook tot een herziening van de DDL-weegschaal.
- Samenwerking tussen domeinen bevordert beleidscoherentie: Werksessies met beleidsmedewerkers uit verschillende domeinen benadrukken het belang van een geïntegreerde benadering. Beleidsontwikkeling kan sterker worden als verschillende beleidsdomeinen gezamenlijk de toeristische impact op bijvoorbeeld infrastructuur, milieukwaliteit en sociale draagkracht bespreken en afstemmen.
- Beperkte data als uitdaging voor compleet beeld van balans: Het gebrek aan beschikbare en fijnmazige data vormt een knelpunt bij het volledig meten van balans. Om effectiever beleid te maken, moeten overheden streven naar betere dataverzameling met betrekking tot geselecteerde kernindicatoren, zodat de complexiteit van toeristische invloeden beter kan worden begrepen en gemonitord.

- Waarde van subjectieve sentimenten naast objectieve data: Inzicht in balans vereist zowel objectieve data als de perceptie van bewoners en andere belanghebbenden. Het verschil tussen feiten en sentiment geeft overheden inzicht in de ervaringen en werkelijke impact van toerisme, wat hen kan helpen bij het ontwikkelen van beleid dat de bredere samenleving betreft en ondersteunt.

Deze tussentijdse conclusies zijn relevant voor partijen die nu al aan het thema balans willen werken, maar schetsen vooral ook de kaders voor het vervolg van de zoektocht.

Contactgegevens auteurs

Jeroen Klijs, Professor Tourism Impacts on Society, Academy for Tourism, Breda University of Applied Sciences, klijs.j@buas.nl

Diana Korteweg Maris, Programmamanager Kenniscentrum Kusttoerisme, HZ University of Applied Sciences, d.kortewegmaris@hz.nl

Daniek Nijland, Onderzoeker Kenniscentrum Kusttoerisme, HZ University of Applied Sciences, daniek.nijland@hz.nl

Referenties

- Data & Development Lab. (2022). Waardevol toerisme is werken aan balans. <https://ddlpublicaties.nbtc.nl/meten-van-balans/start>.
- Hartman, S., & Heslinga, J. H. (2022). The Doughnut Destination: applying Kate Raworth's Doughnut Economy perspective to rethink tourism destination management. *Journal of Tourism Futures*, 9(2), 279-284.

Tabel 2. Overzicht toeristische dashboards*

Naam dashboard	Locatie	Wijze van vergelijken ¹	Visualisatie indicatoren (ind.)	Domeinen, sub-domeinen, indicatoren
Alberta Tourism indicators (Travel Alberta)	Alberta	Tijd	Losse ind.	Aantallen en economische impacts: O.a. aantallen en karakteristieken bez., Best., marktomvang
Arizona Travel Industry Impacts (Arizona Office of Tourism)	Regio's binnen Arizona	Tijd	Losse ind.	Aantallen en economische impacts: O.a. Uitgaven, werkg., Inkomen, Aantallen bez..
British Columbia - Tourism Industry Dashboard (Destination British Columbia)	British Colombia	Tijd	Losse ind.	Aantallen bezoekers en economische impacts: O.a. aantallen bez., bez. graden, deelname evenementen, inkomsten.
Canada, Tourism Scapes (Destination Canada)	Regio's binnen Canada	?	Losse ind.	Aantallen en economische impacts: Economische belang Toerisme, Inheemse toerisme werkg.
Destination marketing and management platform (Data Appeal)	Selecteren door gebr.	Ruimte	?	Aantallen: O.a. Aantallen bezoekers, Bez. graden, Bez. sentiment.
Destination Insight (Light-house)	Selecteren door gebr.	Tijd & Ruimte	?	Aantallen in short term rental
Destination Insights (Rove)	Selecteren door gebr.	Tijd	?	Breed: Ruime set aan economische en sociale indicatoren, inclusief o.a. aantallen bez., bewoners- en bez. sentiment, Beoordeling prestatie DMO, marketing ROI en bez. tevredenheid.
Destination insights (Core Optimisation)	Selecteren door gebr.	Ruimte	Losse ind.	Digitale veerkracht: O.a. gebruik van marketingkanalen en digitale volwassenheid.
Destination Resilience Platform (Hotel Resilience)	Selecteren door gebr.	?	Scorecard methodologie	Breed.
EU Tourism dashboard (EU)	Selecteren door gebr.	Tijd & Ruimte	Comb. van ind. in analyse en visualisatie	Breed: Ruime set aan economische, digitale, sociale en ecologische indicatoren, inclusief o.a. luchtmissies, energie-intensiteit, gebruik sociale media, toeristische intensiteit, aandeel werkg., best. en inkomsten.
Hawaii Tourism Dashboard (Dept. Of Business, Ec. Dev. & Tourism)	Hawaii	Tijd	Losse ind.	Aantallen en economische impacts: O.a. bestedingen, transportmodes en bez. aantallen en -karakteristieken.
G20 Tourism and SDG Dashboard (UNTWO)	G20	Tijd	Losse ind.	Aantallen en economische impacts: o.a. Bez. aantallen, inkomsten en aandeel in GDP.
Maryland Symphony dashboard (Tourism Economics)	Maryland	Tijd & Ruimte	Losse ind.	Aantallen en economische impacts: o.a. Aantallen bez., bez. graden en inkomsten.
Nederland, Impactmonitor Toerisme Nederland (NBTC)	Provincies	Tijd & Ruimte	Comb. van ind. in analyse en visualisatie	Breed: Ruime set aan economische, sociale en ecologische indicatoren inclusief o.a. werkg., best., voorzieningen, tevredenheid met leven en CO2 voetafdruk.

* Vergelijking over tijd = Tijd, Vergelijking over ruimte = Ruimte

Naam dashboard	Locatie	Wijze van vergelijken ¹	Visualisatie indicatoren (ind.)	Domeinen, sub-domeinen, indicatoren
New York Industry Sector Dashboard (Office of the NY Comptroller)	New York	Tijd & Ruimte	Losse ind.	Aantallen en economische impacts: O.a. werkg., aantallen bez., best. en bez. graden.
Quatar Tourism Dashboard (Quatar Tourism)	Quatar	Tijd	Losse ind.	Aantallen en economische impacts: O.a. bez., best., bez. aantallen en – karakteristieken.
South Africa Dashboard	Zuid Afrika	Tijd & Ruimte	Losse ind.	Aantallen en economische impacts: Aantallen bez., bez. Graden, Best.
SmartCulTour Platform (SmartCulTour Project)	6 Europese reg.	Tijd & Ruimte	Combi. van ind. in analyse en visualisatie	Breed: Ruime set aan economische, sociale en ecologische indicatoren
South Dakota (South Dakota Tourism Industry)	South Dakota	Tijd	Losse ind.	Aantallen en economische impacts: O.a. bez., best., aantallen bez..
Sustainable Tourism Score (Greenstep)	Selecteren door gebr.	?	Scorings-systeem	Breed: Ruime set aan economische, sociale en ecologische indicatoren
Tairawhiti Region, Destination Insights and Dashboard (Trust Tairawhiti)	Tairawhiti Region	Tijd	Losse ind.	Aantal bezoekers en economische impact: O.a. aantallen bez. en best..
Toronto Market Performance Dashboard (Tourism Economics)	Toronto	Tijd	Losse ind.	Aantallen en economische impacts: Aantallen bez., best. en bez. graden
Tourism for SDGs Self-Assessment (Green Dest.)	Selecteren door gebr.	?	Scorings-systeem	Breed: SDGs
Tourism Insights Dashboard (Airdna)	Selecteren door gebr.	Tijd & Ruimte	Losse ind.	Aantallen: Boekingsdata hotels en luchtvaartmaatschappijen.
Travel Marketing Data & Insights (Sojern)	Selecteren door gebr.	Tijd & Ruimte	Losse ind.	Aantallen: Online zoekgedrag bez.
Tripadvisor Live Data Intelligence Dashboard (Tripadvisor)	Selecteren door gebr.	?	Losse ind.	Aantallen en economische impacts: Indicators gerelateerd aan 'short term rental'
UN Tourism Data Dashboard (UN Tourism)	Selecteren door gebr.	Tijd	Losse ind.	Aantallen en economische impacts: O.a. Aantallen bez., best., mobiliteit, werkg. en aandeel GDP.
Utah County Tourism Dashboard (Kem C. Garner Policy Institute)	Utah	Tijd & Ruimte	Losse ind.	Aantallen bezoekers en economische impact: O.a. Best., ink., werkg. en bez. graden.
UAE Performance Indicators (UAS Min of Ec.)	UAE	Tijd	Losse ind.	Aantallen en economische impacts: O.a. aandeel GDP, ink., bez. graden en aantallen bez.